

נשיאת כפים בכהן שאינו צם בתעניות

ענף ב - נשיאת כפים בכהן בתפילת נעילה

ידידי רבי חיים כהן הי"ו, היה חולה ביום היארצייט על פטירת אביו ז"ל, בעשרה בטבת, ובשל כך לא התענה. לפני התפילה התעורר אצלו ספק, האם מותר לכהן שאינו מתענה לעלות לדוכן, לשאת כפיים ולעלות לתורה, בשחרית ובמנחה. לאחר שביירנו את מחלוקת הפוסקים בנדון, ביקשו לדעת מה הדין בנשיאת יום הכיפורים בתפילת נעילה.

א. הפוסקים דנו האם מי שאינו מתענה, רשאי לשמש כש"ץ בתפילה, לעלות לדוכן ולעלות לתורה בתענית.

• **תפילה כשליח ציבור** - הטור (או"ח סימן תקסו סע' ה) הביא את דעת רב נתן: "שליח ציבור שאינו מתענה אינו יכול להתפלל, שכיון שאינו מתענה, אינו יכול לומר עננו". והקשה: "ואיני יודע למה, שהרי אינו אומר ביום תעניתי אלא ביום התענית הזה ותענית הוא לאחרים". ולכן כתב הטור: "ודאי אם אפשר שיהיה שליח ציבור המתענה טוב הוא מאחר, אבל אם אי אפשר נראה לי שיכול להתפלל".

להלכה פסק מרן המחבר בשו"ע (שם סעיף ה) "בתענית ציבור שליח ציבור שאינו מתענה לא יתפלל". מפשטות דבריו משמע, כי מי שאינו מתענה אינו רשאי לשמש כשליח ציבור אפילו בדיעבד, כדעת רב נתן. אך המג"א (שם ס"ק ז) כתב כי בדיעבד "אם אין ש"ץ אחר, מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה, משיתבטל לשמוע קדיש וברכו". ודבריו הובאו להלכה במשנה ברורה (שם ס"ק יח).

• **עליה לתורה** - כתב המהרי"ק (שורש ט) "כשאין כהן מתענה באותן תעניות, יצא הכהן מבית הכנסת ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה". וכדבריו נפסק בשו"ע (או"ח סי' תקסו סע' ו) "יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתורה בתענית צבור מי שלא התענה, ואם הכהן אינו מתענה, יצא הכהן מבית הכנסת ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה" [וכבר העיר בכף החיים (שם ס"ק מב) כי דרכו של מרן השו"ע להביא להלכה "סברא שלא מצאה כי אם בפוסק אחד", בשם "יש מי שאומר", למרות שדעתו להכריע כן ללא כל ספק"]. וכתב המג"א (ס"ק ח) "נ"ל דבשחרית מותר לעלות אף על פי שדוחין פרשת השבוע וקורין ויחל, מכל מקום עכ"פ קורין בתורה בלא התענית, אלא אם כן התענית באמצע שבוע". כלומר, דברי השו"ע נאמרו על קריאת התורה במנחה, או בשחרית בימים שאין קוראים בהם בתורה. אבל בימים ב' וה', שגם אילולא התענית היו קוראים בתורה, רשאי גם מי שאינו מתענה לעלות לתורה.

וכתב המשנה ברורה (ס"ק כא) "ודע דבדיעבד אם קראוהו במנחה למי שאינו מתענה, יש דעות בין הפוסקים אם יעלה, דיש מחמירים בזה דהוי חשש ברכה לבטלה, דלא תקנו קריאה זו אלא בשביל המתענים. והפוסקים שמקילים בזה טעמים דהברכה הוא מפני כבוד הצבור. ועל כן צריך ליזהר מאד שלא להיות בבית הכנסת כדי שלא יקראוהו. ובדיעבד, אם קראוהו והוא איש ת"ח ומחמת איזה אונס אירע שלא התענה בתענית ציבור, וצר לו לומר להם שלא התענה, כדי שלא יהיה חילול השם בדבר, נראה שיוכל לסמוך בשעת הדחק על המקילים ויעלה".

• **בעל קורא** - רבי משה שבתי באר, מרבני איטליה לפני שלוש מאות שנה, בשו"ת באר עשק (סימן כא; נדפס בונציה תל"ד) "ודאי שאיני רואה שיקרא בתורה ולא יתפלל כדברי הבית יוסף, וכל שכן כשאינו שעת הדחק. ואי

איישר חילי אמינא דאפילו בשעת הדחק קצת שלא יהא שליח ציבור מי שאינו מתענה כיון שהשליח ציבור קובע ברכה לעצמו בתפילת עננו, כיצד יברך והוא אינו מחוייב שאינו מתענה, ומי שאינו מחוייב אינו מוציא את הרבים ידי חובתם. ומה לנו לעשות פסקי פסקי [דהיינו לחלק בין נדון ש"ץ בתפילה לש"ץ בקריאת התורה] ולומר שליח ציבור המתפלל אל יתפלל אבל המקרא בתורה יקרא, הלא לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים". בנדון זה הרחבנו את היריעה בספרנו **רץ כצבי - מעגלי השנה (חלק ב סימן יט)**.

• **נשיאת כפיים** - כתב הפרי חדש (או"ח סימן קכט ס"ק ב) "ואם יש כהן בבית הכנסת **במנחה** שהיה לו שום אונס **שלא התענה, לא יעלה לדוכן עם הכהנים המתענים**".

קריאת התורה ונשיאת כפיים הם חלק בלתי נפרד מהתפילה

ב. ונראה בביאור הדברים בהקדם לימוד הכותרת בהלכות תפילה בדברי הרמב"ם: "הלכות תפילה וברכת כהנים. יש בכללן שתי מצוות עשה, אחת לעבוד את ה' בכל יום בתפילה. שניה, לברך כהנים את ישראל בכל יום. וביאור שתי מצוות אלו, בפרקים אלו". באחד עשר הפרקים הראשונים מבוארים הלכות **תפילה**. בפרקים י"ב-י"ג דיני **קריאת התורה**, ובפרקים י"ד-ט"ו דיני **נשיאת כפיים**. ולכאורה לא מובן מדוע תחת הכותרת "הלכות תפילה" מצורפים יחד גם דיני קריאת התורה ונשיאת כפיים. והרי כידוע הרמב"ם הקפיד מאד על סדר הדברים, וברור איפוא, שכאשר כלל את הלכות תפילה קריאת התורה ונשיאות כפיים ביחד, יש דברים בגו.

ונראה ללמוד מכך שקריאת התורה ונשיאת כפיים הם **חלק בלתי נפרד מהתפילה**, ואינם דברים נפרדים ממנה. וראיה, מהמבואר בשו"ע (או"ח סימן נה ס"ע ב) "אם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתן, גומרים אותו הקדיש". ובמשנה ברורה (ס"ק ו) הביא בשם הבית יוסף: "והוא הדין בכל דבר שצריך עשרה, כגון נשיאת כפיים וקריאת התורה והפטרה בנביא". ומכאן כי **דין נשיאת כפיים וקריאת התורה שווה לדין התפילה**. ובפשטות, ההסבר הוא, משום **שקריאת התורה ונשיאת כפיים הם חלק מהתפילה**, ואינם דברים נפרדים ממנה. וכל הדינים שיש בהלכות תפילה נאמרו גם בקריאת התורה ונשיאת כפיים.

עוד מבואר במשנה ברורה (או"ח סימן קכח ס"ק קו) שאין לכהן להפסיק באמצע התפילה [שמונה עשרה] כדי **לישא כפיו**, וכך גם ההלכה לענין **קריאת התורה** (או"ח סימן קד במשנה ברורה ס"ק כט) שאין לכהן להפסיק באמצע התפילה אם קראוהו לעלות לתורה. וגם מכאן נלמד כי **נשיאת כפיים וקריאת התורה הם חלק מהתפילה**, ולכן אין להפסיק מהתפילה לצורך דברים שגם הם חלק מהתפילה. ואשר על כן, כהן שעומד באמצע התפילה אין לו להפסיק לצורך נשיאת כפיים או לצורך קריאת התורה.

לפי זה מבוארים דיני מי שאינו מתענה, בתפילה כש"ץ, בקריאת התורה ובנשיאת כפיים, כי נשיאת כפיים וקריאת התורה הם **חלק מהתפילה**, ונאמרו בהם דיני התפילה. ולכן כשמי שאינו מתענה לא **מתפלל** לפני העמוד, כך גם אינו **עולה וקורא בתורה** וגם אינו **נושא כפיו**.

כהן שאינו מתענה - נשיאת כפיים במנחה

ג. ונראה לדון בדברי הפרי חדש [**אות א**] שכתב כי כהן שאינו מתענה לא יעלה לדוכן **במנחה**, על פי חילוקו של המג"א [**אות א**] בדיני קריאת התורה, שרק במנחה מי שלא התענה אינו עולה לתורה, אבל בשחרית בימים שקוראים בתורה [ב' וה'] רשאי לעלות, בגלל שקוראים בתורה גם אילולא התענית. ולכאורה לפי חילוק זה, יש לומר כן גם בנשיאת כפיים, שיוכל לעלות לדוכן בשחרית, כי בתפילת שחרית נושאים כפיים גם אילולא התענית. ורק במנחה שנושאים כפיים בגלל התענית, מי שאינו מתענה אינו נושא כפיו, וצ"ע.

בכף החיים (או"ח סימן קכט סע' ה) הביא את דברי הפרי חדש, וכתב: "וגם אם הכהן הזה קיבל עליו תענית שעות מחצות עד הלילה, ואף דבזמן מנחה הוא בתענית שעות, לא ישא כפיו". ביאור דבריו, המשנה ברורה (או"ח סימן תקסב ס"ק מז), כתב כי בתענית שעות רשאי לומר **בתפילה** "עננו", אך לא לעלות לדוכן. ונראה מדבריו כי דין נשיאת כפים בתענית שווה לדין קריאת התורה ולא לדין תפילה, וכשם שאין קריאת התורה ב"תענית שעות", כך גם אין נשיאת כפים ב"תענית שעות".

דיני עבודת הכהן בבית המקדש בהלכות נשיאת כפיים

ד. במסכת מנחות (יח, ב) מובאת ברייתא שבה מפורטים ט"ו "עבודות" שבכהונה, ואחת מהן היא נשיאת כפים. ובמסכת סוטה (לח, א) נלמדת ההלכה שצריך לעמוד בנשיאת כפים, מעבודת הכהנים בבית המקדש: "הרי הוא אומר (דברים י, ח) 'לְשָׁרְתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשָׁמוֹ, מִה מִשְׁרַת בַּעֲמִידָה, אִף מִבְּרַךְ בַּעֲמִידָה'. ומפורש בזה כי נשיאת כפים היתה "עבודה" ככל עבודת הכהנים בבית המקדש.

והנה בספר ליקוטי יהודה (יום הכיפורים, עמ' צג) הביא שהאדמו"ר בעל האמרי אמת נשאל האם עבודתו של כהן גדול שאחזו בולמוס ונאלץ לאכול ביום הכיפורים, כשרות. והביא ראיה מדברי הגמרא (מועד קטן ט, א) שבזמן חנוכה בית המקדש הראשון בימי שלמה המלך אכלו ושתו ביום הכיפורים, וגם הכהן הגדול אכל ושתה, כמו שנאמר (מלכים א ח, סב) "וְהַמֶּלֶךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל עָמּוּ זִבְחִים זִבַּח לִפְנֵי ה'". ומסתבר שגם הקריבו אז קרבנות של יום כיפור, ומוכח איפוא, שכאשר מותר לכהן לאכול, מותר לו גם להקריב קרבנות. ולפי זה גם עבודת כהן גדול שאחזו בולמוס ביום כיפור וחייב לאכול על פי הדין, כשרה.

ומעתה יש להקשות על דברי הפרי חדש [אות א] שאסר על כהן שאינו מתענה לעלות לדוכן, מאחר ונשיאת כפיים היא כמו עבודה בבית המקדש, כשם שכהן שחייב לאכול בתענית יום הכיפורים רשאי לעבוד עבודה בבית המקדש, כך גם רשאי לשאת כפיים, וצ"ע.

אולם בספר מכתבי תורה מבעל האמרי אמת (סימן ג) כתב: "לא אזכור במה שהבאת שאמרתי בענין חינוך בית המקדש בימי שלמה שלא עשו יום הכיפורים, ובודאי היה על פי נביא מוחזק ואם כן אונסא כמאן דעביד". ומבואר בדבריו שיש לדחות את הראיה מחנוכה הבית בזמן שלמה המלך, מכיון שאז נעשה הדבר על פי נביא, ואם כן היו בגדר **אנוסים** לאכול, ונחשב כאילו צמו. ולכן אין להביא ראיה שכהן המחוייב לאכול ביום כיפור שעבודתו תהיה כשרה ויוכל גם לשאת את כפיו, ומעתה לא יקשה על הפרי חדש.

ואדרבה, מדברי הפרי חדש, נפשט הספק האם כהן גדול שאחזו בולמוס יכול לעבוד, שהרי נשיאת כפים דומה במהותה לעבודת הכהנים בבית המקדש, אם כהן שאינו צם לא יכול לישא כפיו, הרי אינו רשאי לעבוד עבודה בבית המקדש. ואולי יש לחלק בין אכילה סתם לבין אחזו בולמוס, וצ"ע.

נשיאת כפיים במקום שאין כהנים שמתענים

ה. הפרי חדש [אות א] כתב שכהן שאינו מתענה "לא יעלה לדוכן [במנחה] עם הכהנים המתענים", ויש לדון כאשר **כל הכהנים** במקום לא מתענים - האם כהן שלא התענה רשאי לעלות כדי לא לבטל את המצוה.

אמנם בכף החיים (סימן תקסו ס"ק מו) כתב בדין עליה לתורה לכהן שאינו מתענה: "ומכל מקום נראה דבכל אלו יש להחמיר מאחר דאפשר באחר שהוא מתענה". ומשמע מדבריו שאין קוראים לתורה כהן שאינו מתענה דווקא בגלל "דאפשר באחר שכן מתענה", ויתכן איפוא, שאם אין כהן אחר שמתענה, אפשר להעלות לתורה גם מי שאינו מתענה, ולכאורה הוא הדין בנשיאת כפיים.

וכן הביא בספר פסקי תשובה (סי' תקסזו אות ח) "כהן שאינו מתענה, יש מתירים כשאין שם כהן אחר אלא הוא,

לעלות לדוכן (שו"ת גינת ורדים כלל א סימן מט). ובספר מועדי קודש (יום הכיפורים, פ"א הערה 211) הביא בשם הגרש"ז אויערבך, שהתיר אפילו כשיש שם כהן אחד המתענה, שיצטרף אליו עוד כהן שאינו מתענה כדי שתהיה מצוה מהתורה".

• • •

קריאת התורה במנחה ביום כיפור במנחה - משום קדושת היום או מדיני התענית

ו. ממוצא הדברים נבוא לדון, האם כהן שאינו צם ביום הכיפורים, רשאי לעלות לדוכן **בתפילת נעילה**.

בספרנו רץ **כצבי חנוכה ופורים (סימן טז)** הבאנו את מחלוקת הפוסקים, האם מי שאינו מתענה, רשאי לעלות לתורה בתפילת מנחה ביום הכיפורים.

בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן כד) כתב: "נסתפקתי ועובדא הוי, במי שהיה מוטל על ערס דוי בסכנת מות, והרופא צוה לו לאכול ביום הכיפורים, והיו מתפללים בחדרו וקראו אותו לתורה ולא נסתפקתי בזה וצויתיו לעלות, כי בפשוטו **הקריאה ביום הכיפורים מחמת קדושת היום**, כמו בשאר יום טוב ושבת, ואם כן גם אינו מתענה יכול לעלות. ואך היה רוצים לקרות אותו גם **במנחה** ובזה נסתפקתי, אם **קריאת התורה במנחה הוי משום תענית**, אלא דבשאר תענית קוראים ויחל וביום הכיפורים קוראים בפרשת עריות, ואם כן אינו מתענה אינו יכול לעלות, או **דגם קריאה זו מחמת קדושת היום**, לקרות גם במנחה כמו בשבת ויכול גם אינו מתענה לעלות וצ"ע לדינא".

המרחשת (ח"א סימן יד) כתב שספקו של רעק"א תלוי במחלוקת מרן המחבר והרמ"א (או"ח סי' תרכ סע' ב), מהו נוסח חתימת ברכת ההפטרה במנחה של יום כיפורים: "לדעת המחבר שם מפטיר בנביא במנחה ביום הכיפורים חותם ב"על התורה ועל העבודה". והיינו משום דס"ל **דקריאת התורה במנחה היא משום קדושת היום**, על כן אומר "על התורה ועל העבודה" וחותם בשל יום הכיפורים. אבל לדעת הרמ"א שאינו אומר כלל "על התורה ועל העבודה" [אלא חותם "מגן דוד"], והיינו משום דס"ל **דקריאת התורה במנחה הוא משום התענית**, ועל כן הוי כמו בתענית דעלמא שאינו אומר על התורה, והכי נמי ביום הכיפורים".

ומבואר בדבריו, שמרן המחבר והרמ"א נחלקו בשאלה, האם קריאת התורה במנחה ביום כיפור היא משום **קדושת היום** או משום **התענית**. לדעת המחבר הקריאה היא משום **קדושת היום**, ולכן אומר על התורה ועל העבודה וחותם בשל יום הכיפורים. אבל לדעת הרמ"א הקריאה משום **התענית**, ולכן חותם כבכל תענית ולא בנוסח שמזכיר את יום הכיפורים. ולכן לדעת המחבר שהקריאה היא מחמת קדושת היום, גם חולה שאינו מתענה ביום כיפור יוכל לעלות לתורה, כי הקריאה אינה בגלל התענית. אך לדעת הרמ"א שהקריאה היא משום התענית, רק מי שמתענה רשאי לעלות לתורה לקריאה זו.

נמצא לפי דברי המרחשת, שמרן השו"ע בהלכות יום הכיפורים הסובר שקריאת התורה היא משום **קדושת היום**, סובר כן **לשיטתו** בהלכות תעניות, שחייב הקריאה בתענית הוא מחמת קדושת היום. וכשם שבכל תענית, גם מי שאינו מתענה יכול לעלות לתורה, כי חייב הקריאה הוא מחמת היום ולא משום התענית, כך גם במנחה ביום כיפור, גם חולה שאינו מתענה ביום כיפור יוכל לעלות לתורה, כי הקריאה אינה בגלל התענית אלא מחמת קדושת היום.

לאור מחלוקת זו בגדר קריאת התורה במנחה ביום הכיפורים, נראה לענ"ד לחדש כי בשעת העליה לתורה **במנחה ביום הכיפורים**, בכדי לצאת ידי הספק האם קריאת התורה היא מדיני **התענית** או מחמת **קדושת היום** - רצוי לברך את הברכה **הראשונה** בניגון של **יום טוב**, כדעת הסוברים שהקריאה מחמת קדושת היום, ואת הברכה **האחרונה** בניגון הרגיל, כדעת הסוברים שהקריאה מדיני התענית.

ההפטרה במנחה ביום הכיפורים - מדין התענית

ז. המרחשת הוסיף כי מדברי המרדכי (שבת פ"ב) והגהות מרדכי (סי' תנו) שכתב כי ההפטרה במנחה ביום הכיפורים

אינה משום קדושת היום אלא כשאר תענית, נראה לדייק שדווקא **ההפטרה** אינה משום קדושת היום, והיינו משום שלא מצינו הפטרה במנחה, וגם בשבת שחמורה מיום הכיפורים אין הפטרה במנחה, ועל כן ההפטרה ביום הכיפורים היא משום תענית. אבל **קריאת התורה במנחה היא משום קדושת היום**, שהרי מצינו קריאת התורה במנחה בשבת, ואם כן קריאת התורה היא משום קדושת היום. ורק ההפטרה היא משום תענית. לפי זה סיים המרחשת: "לדינא נראה לחלק, דכהן ולוי יוכלו לעלות לתורה במנחה ביום הכיפורים אף אם אינו מתענה משום דהקריאה היא משום קדושת היום, אבל השלישי שהוא גם המפטיר בנביא, אם אינו מתענה לא יוכל לעלות, משום דההפטרה היא משום תענית".

בשו"ת הר צבי (או"ח סימן סח) דן בשאלה: "באיש אחד עשיר גדול ונכבד שיש לו חזקה רבות בשנים לעלות בכל שנה ושנה למפטיר יונה במנחה של יום הכיפורים. והנה זה עתה נודע להם שהוא לוי ושואלים כדת מה לעשות. אם לדחותו ממפטיר זה, או שיעשו עצמם כאינם יודעים ויניחו לו מנהגו לעלות למפטיר. כי הדיחוי יעלה להם בעגמת נפש, ולכן נפשם בשאלתם דאולי רשאים המה לשתוק דגדול השלום".

לאחר משא ומתן בענין זה, הסיק הגרצ"פ: "יש דרך לעשות כך, שהאיש הזה יעלה לתורה לוי ואחר כך יעלה לתורה ישראל אחר כפי הדין, אלא שהברכות של המפטיר יונה יברך זה האיש שהחזק כבר בזה. ויעויין ברמ"א (סימן רפד סע' ד) שכתב, ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה יכול אחר לקרוא ההפטרה וברכותיה". ומבואר בדבריו כי **ברכות ההפטרה אינן קשורות לעליה לתורה**, ואע"פ שהעולה לקריאה הוא ישראל, יכול הלוי לומר את ברכות ההפטרה, שלא כדברי המרחשת, שנקט בסברות המחבר והרמ"א והמרדכי, שכל ענין ברכות ההפטרה תלוי בעליה לתורה.

ובעצם מה שהביא הגרצ"פ מדברי הרמ"א בסימן רפ"ד, יש לעיין, מכיון שבדברי הרמ"א שלפנינו כתוב: "ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה יכול אחר לאומרה", והרמ"א כלל לא הזכיר את תיבת "וברכותיה" כמו שהביא הגרצ"פ וביסס מזה את דבריו, וצ"ע.

נשיאת כפיים לכהן שאינו מתענה בתפילת נעילה

ח. לאור האמור נבוא לדון, האם כהן שאינו מתענה יכול לשאת כפיים בתפילת נעילה.

ונראה לענ"ד שאם חיוב **נשיאת כפיים** הוא בשל **התענית**, לכן כשם שנתבאר בדעת הסוברים **שקריאת התורה** במנחה היא מדין **התענית** ומשום כך מי שאינו מתענה לא עולה לתורה, כמו כן, כהן שאינו מתענה לא יעלה לדוכן לישא כפיים. אך אם **נשיאת כפיים** חיובה בגלל **היום**, כשם שנתבאר בדעת הסוברים **שקריאת התורה** במנחה היא מחמת **היום**, ומי שאינו מתענה רשאי לעלות לתורה, הוא הדין כהן שאינו מתענה רשאי לעלות לדוכן.

והנה מחד גיסא, נפסק בשו"ע (סימן קכט סע' א) "אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף, ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו ביום הכיפורים, אבל לא במנחה משום דשכיחא שכרות באותה שעה שמא יהא הכהן שכור. וגזרו במנחה של תענית אטו מנחת שאר ימים, אבל בתענית שאין בו נעילה הואיל ותפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה היא דומה לתפילת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר ימים, הלכך יש בה נשיאת כפים". ומבואר כי **בתענית** מוסיפים עוד נשיאת כפיים מלבד בשחרית. ולכן **בכל תענית** הכהנים לדוכן **במנחה**, ובתענית שיש בה גם תפילת **נעילה** עולים לדוכן **בנעילה** ולא במנחה. נמצא לפי זה שנשיאת כפים בנעילה יסודה מחמת **התענית**, ואשר על כן מי שאינו מתענה לא יוכל לשאת כפיו.

מאידך גיסא, נראה כי תפילת נעילה הוא מחמת **היום**, כמובא בספר נפש הרב (עמ' ר) בשם הגרי"ד סלובייצ'יק, שביאר את גדר תפילת נעילה לא כתפילה חדשה וחמישית, אלא בחינת תוספת של "ריבוי תפילות" הכוללת את כל

התפילות הקודמות, כלשון הרמב"ם (הלכות תפילה פ"א ה"ז) "וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד **כדי להוסיף תחינה ובקשה** מפני התענית וזו היא התפלה הנקראת תפלת נעילה". וביאר הגרי"ד: "תפילת נעילה היא תוספת וריבוי על התפילות שכבר התפלל, ולכן אם לא התפלל שחרית ומוסף ומנחה ובא רק לנעילה אין לו להתפלל, כי גדר תפילת הנעילה הוא ריבוי התפילה, ובלי שהתפלל מקודם תפילות היום אין מקום שיתפלל עתה נעילה". ולפי זה, תפילת נעילה באה מחמת היום, כי ביום זה תיקנו "ריבוי תפילות". ואם כן, גם כהן שאינו מתענה יוכל לעלות לדוכן, וצ"ע.

• • •

שיעור זה ראה אור בספר **רץ כצבי - ירח איתנים (סימן טז)**, ובעקבותיו, הרב **יוסף שלמה הכהן בייפוס** שליט"א, בעמח"ס עזרה כהלכה, כתב:

בעה"י, כ"ג טבת תשע"ה
לכבוד איש רב המעש בעל מחבר סדרת הספרים החשובה "רץ כצבי"
הר"ר **צבי רייזמן** שליט"א
שלום רב.

הנני משתייך לשבט הכהונה והנה לאחרונה בני יקירי נאסר עליו לצום, ואף ביום כפור הינו שותה משקה שאינו ראוי לשתייה, והסתפקתי מה דינו לענין נשיאת כפים, ושמחתי לראות כי הנך דן בזה בטוב טעם בספרך החשוב רץ כצבי, (מה שלא מצוי בספרים אחרים שדנו בזה), אך ישנה נקודה שלא נגעת בה, וחשבתי לכתוב לך ולשמוע את חוות דעתך בנידון.

יש לדון בכהן כזה האם יוכל לשאת, והנה בשחרית ראיתי שהסתפקתם ונטיתם לומר שיוכל להתענות, וכך הסברא מסתברת, שהרי לגבי תפילת מוסף כתב המשנה ברורה בסימן קכט ס"ק ג הטעם שיש להקל בנשיאת כפים במוסף ולא גזרו משום שכרות הואיל ואין היתר לקבוע סעודת קבע רק עראי אין לחוש לשכרות, וודאי הדין כן גם לענין שחרית, ולגבי מנחה הסברא פשוטה כמו שכתבתם וכדברי הפרי חדש שהבאתם (או"ח סי' קכט ס"ק ב). והשאלה לגבי נעילה, אמנם גם אתם דנתם לומר שיוכל לשאת כפים מצד שבאה מחמת היום, אך עדיין מדוע לא נחוש שמא יבוא לידי שכרות. אלא דיש לדון האם יש לחוש לשכרות הואיל ואין אוכל כדרכו, או דלמא הואיל וסוף סוף שותה ללא הגבלה אולי יש לחוש לשכרות. ושמעתי ממז"ץ חשוב מכיון שהוא חייב לצום ורק הותר לו לשתות שעורים, אין לחוש לשכרות ויכול לעלות בנעילה. ומאידך שמעתי מהגר"נ קופשיץ שלא יעלה, הואיל ויתכן שאף מותר לו לאכול אין חייב לצום, לכך שיצא בעת נשיאת כפים.

ועתה יש לדון לענין תשעה באב שאז אינו צם האם יוכל לעלות לדוכן בתפילת מנחה קטנה כשאר העולם. ושמעתי ממז"ץ חשוב שיש לאסור. לא מבעיא לדעת הרב מבריסק (הלכות תענית) שסובר שבעת סעודה מפסקת יש דין אונן שאז אסור ביין אך בתשעה באב עצמו אין דין אונן אלא רק איסור אבלות, ואבל אינו אסור ביין ורק ממנהג אין שותה כשאר תשעת הימים, וממילא יש לחוש לשתיית יין. אלא שיש לדון בזה שהרי מלשון המסכת סופרים (פרק יח) מוכח שגם בתשעה באב יש דין של אונן ואסור ביין, אולם לשון המסכת סופרים שכתב עד שישלמו קנותיהם, מוכח שמאז אין דינו כאונן. [ויש לעיין בדברי הגר"א בסימן (תקנט ס"ק ג) שמדייק מלשון המסכת סופרים שכתב "ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו", ומוכיח שכל הכל היום דינו כאונן]. וממילא גם לסברתו מכיון שמחצות אין איסור שתית יין א"כ יש לחוש לשכרות ולכך לא יוכל לשאת כפים. גם מדברי הריטב"א המובאים בב"י (סימן תקנז) מוכח כן, שכתב מדוע מזכירים נחם דוקא במנחה ולא בשאר תפילות, וכתב כי בכל היום הוי כמי שמתו מוטל לפניו ואילו במנחה הוי כמי שנקבר מתו, וכן נוהגין כדבריו שרק במנחה אומרים נחם, וא"כ חזר החשש לשתית יין, וממילא יצא שאין לישא כפים למי שלא צם משום חשש שכרות. ויעויין בקובץ תשובות להגריש אלישיב זצ"ל (ח"א תשובה נז) דברי הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם הגריש"א, שמדברי האו"ז (הל' ת"ב) סימן תטו מוכח שלא כדברי

הגרי"ז אלא שגם ביום ת"ב דינו כאונן. אולם עיינתי בדבריו שם וגם הוא כותב כדברי הריטב"א שיש חילוק בין קודם חצות לאחר חצות. מסקנת הדברים שבתשעה באב לסברא זו לא יוכל לשאת כפים. ואסיים מעין הפתיחה שיש לי הנאה גדולה לעיין בספרכם שיש שם נושאים מגוונים ומעניינים, בכל נושא הרחבתם כיד ה' הטובה עליכם, יתן ה' שתזכו להמשיך ולהפיץ את תורתכם ברבים.

בברכת הצעיר שבכהונה

יוסף שלמה הכהן בייפוס

• • •

על מכתב זה השבתי:

בס"ד, ד' שבט תשע"ה

כבוד ידידי

הרב **יוסף שלמה הכהן בייפוס** שליט"א

בעמח"ס עזרה כהלכה

אחדשה"ט

במילים ספורות, הנני להביע רחשי הכרת תודה למעלת כת"ר, על שטרח להעלות עלי כתב את הערותיו על ספרי "רץ כצבי" - חלק ירח האיתנים.

בענין מה שדן מעלת כת"ר, לענ"ד סברא פשוטה היא, כי בנצרך מחמת רפואתו לשתות משקה שאינו ראוי לשתיה, ודאי אין חשש שכרות, ואין כלל מקום להסתפק.

אולם נראה כי גם מי שהותר לו לשתות כל משקה, יש לצדד על פי הסברא שתפילת נעילה באה מחמת היום, שיוכל לישא את כפיו.

אסיים מעין הפתיחה, בהודאה ובברכה, שתזכו להרביץ תורה ולהרבות כבוד שמים, בברכה ובידידות

צבי רייזמן

• • •

הרב **אברהם כהן**, ראש ישיבת נשמת אברהם, בית וגן, ירושלים, כתב:

לכאורה הדין שאין נושאים כפים במנחה כל השנה, הוא ענין של קביעות סעודה, שמא ישתה יין ואסור ברכת כהנים, לכן מי שחייב לאכול ביום הכיפורים, נחשב ככל אדם שאינו נושא כפיים במנחה משום סעודה, ואם כן הוא הדין נשיאת כפיים בנעילה, אולי אם אינו אוכל סעודה קבועה, אלא טועם שייך בו גם נשיאת כפיים.

רב תודות על שלמות המאמר בעניין כה מצוי.

אברהם כהן

• • •

הרב **אריה לייב כהנמן**, ישיבת פוניבז', כתב:

בס"ד

כבוד מוהר"ר **הר"ץ כצבי רייזמן** שליט"א

השלול' והברכה

באתי במגילת ספר לאיש הספר בענין מה ששלח מספרו רץ כצבי ס' ט"ז, ויהיו דברי אלו אליו לאות כי למדתי ועיינתי בדבריו.

כמו תמיד נהניתי מאוד מהחידו"ת של מעכת"ר ומעריבותם ללומד הן מחמת הסדר הן מחמת הבהירות וכמו שאמר חז"ל (ילקוט"ש שיר השירים) וז"ל 'ורח שמניך' אמר ר"ל מה השמן הזה כל מה שאת מפטמו את מריח בו כמה ריחות, כך הם דברי תורה כל זמן שאתה דורשם את מוצא בהם כמה מיני טעמים... דבר אחר צריך שיהיו דבריו ערבים על שומעיהם כסלת שצפה על פני נפה וכו'.

סדר הדברים במכתב זה הוא עפ"י סדר האותיות שבדבריו

באות א' - בראשית הדברים העמיד לייסד שהנשיאת כפיים וקריאת התורה הם חלק מהתפילה, והביא ראיה לדבריו ממש"כ המשנה ברורה (סי' נ"ה סק"ו) בדיון האמור בשו"ע שם סעי' ב' שאם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתן, גומרים אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל, והוא שנשתיירו רובן. ובמשנה ברורה סק"ו כתב וז"ל וה"ה בכל דבר שצריך עשרה כגון נשיאת כפיים וקריאת התורה והפסטה בנביא גומרין כל מה ששייך לענין זה כיון שכבר התחילו עכ"ל. וכנראה שלמד מכאן שנשיאת כפיים וקריאת התורה הם חלק מהתפילה.

אך לענ"ד הדברים מפורשים איפכא הן לענין קריאת התורה והן לענין נשיאת כפיים, וכדלהלן, וכל כוונת המשנה ברורה הוא להוסיף שגם בכל דבר שבקדושה דבעי עשרה, יש בו דין להתחילו בעשרה ויצאו מקצתן באמצע גומרין את אותו הדבר שהתחילו בו בעשרה, אבל אין מועיל התחילו בעשרה את התפילה להיחשב התחילו בעשרה גם לענין נשיאת כפיים וקריאת התורה.

וכן מפורש **ברמ"א** סי' נ"ה סעי' ג' - אם התחיל באבות ויצאו מקצתן, גומר אפילו קדושה. הגה: ...ואם יצאו לאחר שהתחיל [הש"ץ להתפלל התפלה] בקול רם וקדושה, יכולים להשלים כל סדר קדושה ולומר הקדיש שלם שלאחר דשייך לתפלה שהרי אומר תתקבל צלותהו וכו', אבל אין קורין בתורה, דזהו ענין אחר. הרי דקדושה וקדיש הם חלק מהתפילה אבל קריאת התורה לא שייך לתפילה.

וכן מפורש **בירושלמי** (פ"ד דמגילה ה"ד הובא בביאור הגר"א סי' נ"ה סעי' ב') לענין ברכת כהנים, שאם התחילו חזרת הש"ץ בעשרה ויצאו מקצתן דאע"ג שגומרין חזרת הש"ץ אבל אין אומרים נשיאת כפיים כיון שאין עשרה בתחילת נשיאת כפיים, ותפילה לחוד ונשיאת כפיים לחוד. וכן נפסק לדינא **במשנה ברורה** (סי' נ"ה סק"י) וכן מפורש **בביאור הלכה** (ריש סי' קכ"ח ד"ה בפחות מעשרה).

באות ב' - הרחיב בענין נשיאת כפיים ביום התענית למי שלא התענה, ויצא לדון ולדמותו לדיני תפילה וקריאת התורה ביום התענית במי שאינו מתענה, ולענ"ד חסר כאן הקדמה בדיני בר"כ וכדלקמן:

מעיקר הדין כל תפילה ביום יש בה נשיאת כפיים, אלא שהתורה אסרה לשתוי יין והיינו כל ששתה רביעית [וי"א דגם בפחות מרביעית הוא איסור אלא דאינו מחלל העבודה] לשרת במקדש, וקיי"ל דברכת כהנים הוקש לשירות והוי כדין עבודת הכהנים ולכן אסור לשתוי יין לעשות ברכת כהנים (כמפורש ברמב"ם פט"ו ה"ד וטושו"ע סי' קכ"ח סעי' ל"ח).

ואמרי' בגמ' (תענית כ"ו ב') דמשום כך אסרו חז"ל לעשות נשיאת כפיים במנחה משום שאפשר שיהיו שתוי יין מחמת סעודתו שבים, ורק בשחרית בלבד שהוא קודם אכילתו נשאר הברכת כהנים, [ועיי"ש דגם מוסף הוי כשחרית לענין זה דליכא חשש שכרות כלל], ולכן קבעו לאסור לכולם בכל גווי נשיאת כפיים במנחה.

ואמרי' בגמ' שם דאפילו במנחה דיוכ"פ אסור נשיאת כפיים אע"פ שליכא כלל חשש דשתוי יין, דגזרינן אטו מנחה דשאר ימות השנה, ורק בנעילה התירו נשיאת כפיים דבזה ליכא חשש דיחליפו עם שאר ימות השנה, ואמרו עוד דבתעניות שאין בהם נעילה הוי ה'מנחה' כהנעילה ומותר נשיאת כפיים, אבל בתעניות שיש בהם נעילה אין נשיאת כפיים במנחה משום דאתי לאיחלופי במנחה של ימים רגילים. עיי"ש כל הסוגיא.

וכל הנ"ל מובא ברמב"ם (פי"ד ה"א וב') וז"ל (א) בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם אבל במנחה אין נשיאת כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאת כפים ואפילו ביום תענית אין נושאים כפיהן במנחה גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום: (ב) במה דברים אמורים בתעניות שמתפללין בו מנחה ונעילה כגון צום כפור ות"צ אבל תענית שאין בו נעילה כגון תשעה באב וי"ז בתמוז הואיל ותפלת מנחה שלהם סמוך לשקיעת החמה הרי נראית כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום ולפיכך יש בה נשיאת כפים עכ"ל הרמב"ם. וכ"כ בטושו"ע קכ"ט א'.

ועתה לעניננו בדיון נשיאת כפיים בתענית למי שאינו צם, לכאן ברור שכל מי שאינו מתענה הרי הוא בכלל האיסור דכל השנה שלא לישא את כפיו במנחה, ומאידך ברור ופשוט שבשחרית הרי הוא חייב לישא כפיו שחרית כדין כל השנה כולה.

ואינו ענין כלל לדיני תפילה בתענית. ואין כאן שום דמיון או קישור למה שי"א שהש"ץ בתפילה ביום של תענית יהיה רק מי שמתענה וכן בקריאת התורה הבעל קורא יהיה מי שמתענה וכן שמי שלא התענה לא יאמר ענינו ולא יעלה לתורה, דבכל הנהו היינו טעמא דדנים אותו כאילו אינו בר חיובא באותה התפילת התענית ובאותו הקריאת התורה של יום התענית.

משא"כ לענין נשיאת כפיים דהרי הוא חייב בשחרית כבכל יום וממילא בוודאי שהוא בדין נשיאת כפיים [וגם מי שכבר התפלל יכול לישא כפיו אצל מנין שאינו התפלל], וכל הנידון האם יש בזה החשש שיהא שתויי יין או לא.

באות ג' - אחרי ההקדמה הנ"ל לכאן כל מה שכתב (בד"ה והנה) לדקדק בדברי הפרי חדש שכתב 'במנחה' [ומזה הוכיח לדמות לתפילה וקריאת התורה], אין לו מקום דבוודאי בשחרית מותר וחייב לישא את כפיו כמו בכל יום ויום, ורק במנחה אסרו חז"ל למי שאינו מתענה.

וכן מש"כ לדון בהמשך דבריו שגם לדעת הפרי חדש בכה"ג שאין שם כהן אלא הוא ובא לדמותו לקריאת התורה ולהתיר לישא כפיו במנחה למי שלא התענה, והדברים רחוקים דכהן שלא התענה 'אסור' לו לישא את כפיו.

באות ד' - וכן כל מה שהביא מעובדא דחננכת הבית בימי שלמה אינו ענין לכאן וממילא גם ראייתו מהפרי חדש שאסור לכהן שאינו צם לישא כפיו במנחה וא"כ הוא הדין שאסור לו לעבוד ביוכ"פ אינו ענין זה לזה כלל, דכהן שאינו צם הרי הוא באיסור נשיאת כפיים מחשש דשתויי יין, אבל כהן שאינו צם אינו באיסור עבודה כלל, דבעבודת ביהמ"ק לא אסרו מעולם בהמשך היום משום שמא יהא שיכור וכל היום עובדים הכהנים ותמיד של בין הערביים יוכיח. והיינו כמוש"כ שרק בנשיאת כפיים אסור בצהריים שמא יהא נמשך ביינו.

וגם בימי שלמה אפשר דכיון דהכה"ג דהתם לא שתה יין, לא היה אסור בנשיאת כפיים כלל [וצ"ע האם תקנת חז"ל באיסור נשיאת כפיים במנחה היה כבר בימי שלמה].

החותם בברכת כהנים באהבה ורבנן אמרי לה באהבת עולם

אריה ליב בלאמו"ר הגאון רבי אליעזר שליט"א כהנמן

ישיבת פוניבז' בני ברק